Robby Vervoort
Freelance Senior Archeoloog
research & consultancy

Programma van maatregelen bij Archeologienota : Brekelen 23 – 25, Wuustwezel (prov. Antwerpen)

Robby Vervoort

Freelance Senior Archeoloog

Borgerhout, september 2017

Robby Vervoort
Freelance Senior Archeoloog
research & consultancy

Titel

Programma van maatregelen bij Archeologienota:
Brekelen 23-25, Wuustwezel
(prov. Antwerpen)

Auteur

Robby Vervoort

Opdrachtgever

Familie Snels

Projectcode

2017H189

Plaats en datum van uitgave

Borgerhout, september 2017

Reeks

RVFSA-Rapport

© Robby Vervoort. Freelance Senior Archeoloog. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook.

Robby Vervoort
Freelance Senior Archeoloog
research & consultancy

Inhoud

1. Technische fiche/administratieve gegevens 3
2. Inleiding 6
3. Onderzoeksvragen 6
4. Kennisvermeerderingspotentieel van het projectgebied 10
5. Programma van maatregelen 10

1. Technische fiche/administratieve gegevens

Naam site

Wuustwezel, Brekelen (17-WUU/BRE-2017H189)

Ligging

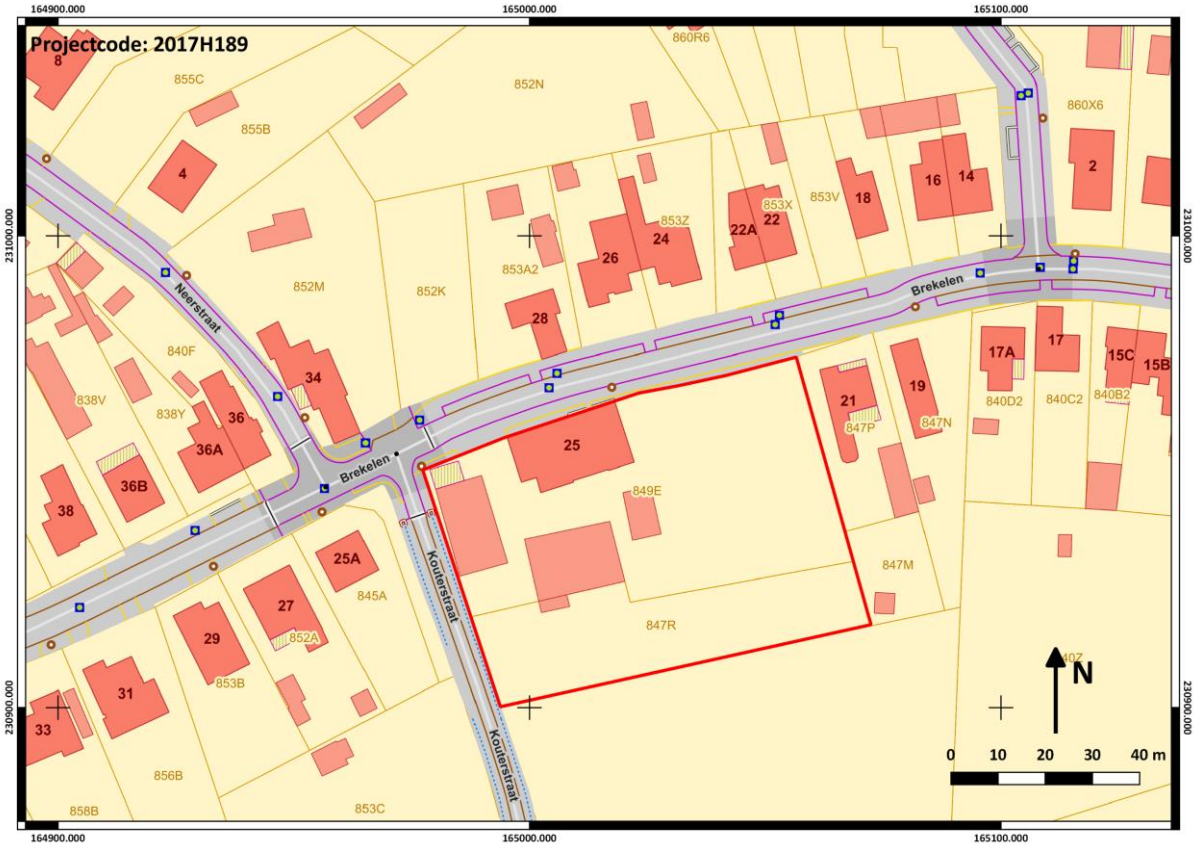
Antwerpen, Wuustwezel,
Brekelen 23 - 25

Kadastrale gegevens projectgebied

Wuustwezel:
1de Afdeling: Sectie D
Perceelnummers: D489e, D487r

Bounding Box

X164993,8	Y230900,3
X165072,4	Y230917,6
X165056,4	Y230974,3
X164977,3	Y230950,3

Figuur 1: Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied[1]

Onderzoek	Archeologisch en geschiedkundig bureauonderzoek
Projectcode	2017H189
Opdrachtgever	Familie Snels
Contactpersoon opdrachtgever	Dhr. Cis Snels
Uitvoerder	Robby Vervoort. Freelance Senior Archeoloog. Research & Consultancy.
Erkend archeoloog	Robby Vervoort OE/ERK/Archeoloog/2016/00126

[1] www.geo.onroerenderfgoed.be

Nummer wettelijk depot

Niet van toepassing

Termijn

24 augustus - 10 september

Geplande ingreep

Sloop bestaande bebouwing, verkavelingsaanvraag, bouwen woningen en aanleggen nutsvoorzieningen en weginfrastructuur.

Geldende wetgeving en voorwaarden

Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014. De nota werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft, bedraagt 3000m² of meer en de geplande bodemingrepen meer dan 1000 m² bedragen, zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en is gelegen buiten een zone waarop lagere oppervlaktecriteria van toepassing zijn.

Randvoorwaarden

Een deel van het projectgebied is heden bebouwd.

Doelstelling

Het doel van deze archeologienota is om via de tot op heden beschikbare bronnen na te gaan wat het archeologische potentieel van het projectgebied is, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief, en hoe hiermee dient omgegaan te worden.

Vraagstelling

- Wat is de landschapshistoriek van het projectgebied?
- Welke archeologische sites zijn gekend in of nabij het projectgebied?

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorisch potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende info op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert het meeste informatie op?

Thesaurus

Bureauonderzoek, landschappelijk booronderzoek, steentijd artefactensites, nieuwe tijd

2. Inleiding

Op de projectlocatie zal op termijn een verkaveling worden gerealiseerd bestaande uit 8 woningen gegroepeerd in 4 maal 2 halfopen bebouwingen gelegen op haaks op de straat georiënteerde langwerpige percelen met de bijbehorende nutsvoorzieningen (rioleringen). De bestaande bebouwing wordt gesloopt.

3. Onderzoeksvragen

- *Wat is de landschapshistoriek van het projectgebied?*

Het projectgebied is gelegen in de Noorderkempen. Het landschap heeft een vlakke dekzandtopografie waarbij het voornaamste reliëf bestaat uit oost-west lopende microcuesta, met een steile zuidhelling en een zachte noordhelling, die wordt gevormd door kleirijke lagen uit de Groep van de Kempen. Het microreliëf wordt vooral bepaald door eolisch afgezette duinen en het Pleistocene alluviale kreeklandschap. Globaal komen vooral NW-,ZW- en W-gerichte hellingen voor naargelang de dominante afzettingsrichting.

De belangrijkste quartaire afzettingen behoren tot één lithostratigrafische eenheid, namelijk de Groep van de Kempen. Dit is een meer dan 25 meter dik complex van klei-, zand- en leemsedimenten die rusten bovenop de mariene Neogene formaties. De afzettingen weerspiegelen elk een verschillend klimaat en sedimentair milieu en dagzomen nooit.

Op basis van uitgevoerde landschappelijke boringen kon worden vastgesteld dat onder een dikke antropogene A-horizont een bleek zandig eolisch afgezet zandpakket aanwezig was. Dit pakket was abrupt gescheiden van het onderliggende fluviatiel afgezette complex van alternerende lemige en zandige pakketjes.

Zeker sinds de 18de eeuw bevindt er zich een hoeve in de noordoostelijke zone van het projectgebied. De hiermee gepaarde activiteiten en constructies hebben de oorspronkelijke bodemopbouw plaatselijk grondig verstoord. Ook de aanwezigheid van een onnatuurlijke dikke A-horizont wijzen op een intens gebruik van de grond binnen het projectgebied. Wanneer we kijken naar de naam van de aangrenzende straat (Kouterstraat) kan dit pakket allicht verklaard worden. De naam verwijst immers naar een akkercomplex. Mogelijk is het gebied met andere woorden reeds vanaf de middeleeuwen in gebruik als akkerland.

Het projectgebied is bovendien gelegen op een overgangszone van een drogere zandrug naar de nattere vallei van de Kleine Beek, 500 meter ten zuiden gelegen, en heeft dus in oorsprong een verhoogd landschappelijk potentieel voor menselijke ontginning en/of bewoning.

- *Welke archeologische sites zijn gekend in of nabij het projectgebied?*

Op basis van de beschikbare gegevens kunnen we stellen dat de ruime regio rond het projectgebied reeds in de steentijden door mensen werd gefrequenteerd. Echter is slechts één archeologische site uit deze periode bekend, gelegen aan de overzijde van de Kleine Beek treffen we de site Moerken aan, waar uitgebreid archeologisch booronderzoek en prospecties werden uitgevoerd in functie van de aanwezige mesolithische site. De overige steentijdvondsten in de ruime omgeving van het projectgebied hebben vaak een vage of onduidelijke herkomst of werden aan de oppervlakte aangetroffen.

Voor de metaaltijden is eveneens slechts één betrouwbare site aangetroffen in de ruime omgeving van het projectgebied. Bij archeologisch onderzoek uitgevoerd op de verkaveling ‘Achter ‘d Hoven’, gelegen op 750 meter ten oosten van het projectgebied nabij het dorpscentrum van Wuustwezel, werden sporen van een nederzetting uit de ijzertijd onderzocht.

Omtrent de Romeinse tijd ontbreken alle gegevens in de ruime omgeving van het projectgebied.

Ook voor de middeleeuwen en de Nieuwe Tijden zijn geen archeologische sites in de ruime omgeving van het projectgebied gekend. Wel bevinden er zich enkele locaties in de CAI die verwijzen naar religieuze sites (kerk, kapel) en naar nog bestaande 18de eeuwse hoeves.

- *Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorische potentieel van het terrein?*

Op basis van de beschikbare bronnen kunnen we concluderen dat het projectgebied in oorsprong een erg aantrekkelijke locatie was voor mensen in het verleden. Gelegen op de overgang van drogere zandruggen naar de vallei van de Kleine Beek bood het projectgebied ruime mogelijkheden en dit reeds vanaf de steentijden, zoals duidelijk blijkt uit in de ruime omgeving vastgestelde vondsten. Echter kon

op basis van het landschappelijke booronderzoek worden geconcludeerd dat recentere activiteiten die binnen het projectgebied plaatsvonden eventuele resten uit de steentijd zullen hebben geroerd. De kans op het aantreffen van intacte sites uit deze periode is nagenoeg onbestaande.

Omtrent de hierop volgende periodes (metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen) zijn niet genoeg gegevens voorhanden om met zekerheid uit te sluiten dat er binnen het projectgebied nog resten uit deze periode aanwezig zijn. Ook hier dient weer de aantrekkelijke ligging van het projectgebied vermeld te worden.

Op basis van cartografische bronnen kon worden achterhaald dat voor de bouw van de huidige hoeve (tussen 1930 en 1960) een voorganger aanwezig was, die zeker teruggaat tot de late 18de eeuw. Echter kon op basis van het booronderzoek en een bezoek ter plaatse geconcludeerd worden dat de huidige constructie, die grotendeels op dezelfde plaats als de oude stond, de oudere resten allicht grotendeels heeft verstoord. De talrijke aanwezige mestputten en mestopvangvoorzieningen zullen ongetwijfeld grote schade hebben toegebracht aan de oudere resten.

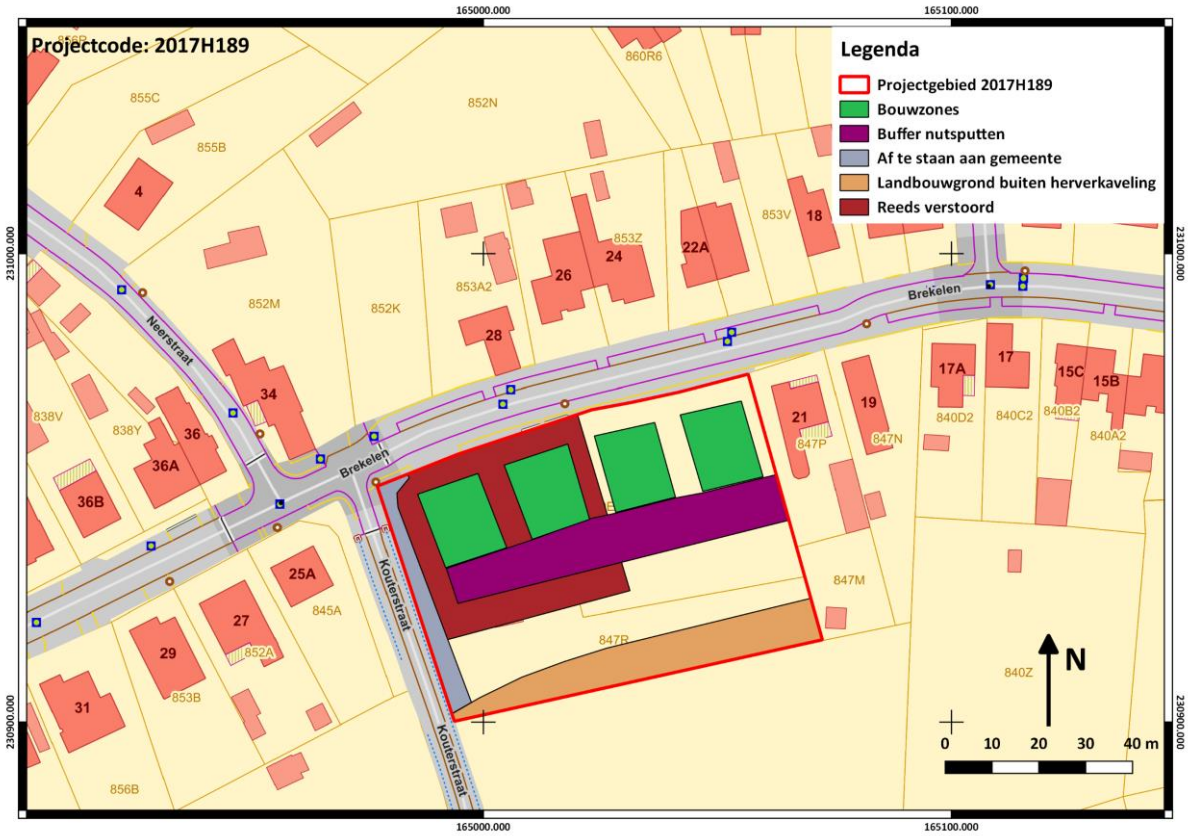
- *Wat is de impact van de geplande werken?*

Op basis van de beschikbare plannen kan gesteld worden dat het eventueel aanwezige bodemarchief binnen een deel van het projectgebied allicht volledig zal verstoord worden. De zone waar de gebouwen worden voorzien alsook de zone naar de straatzijde, waar waarschijnlijk de aansluiting op het bestaande rioleringsnetwerk zal plaatsvinden, alsook een bufferzone aan de zuidzijde van de bouwzones. Hier zullen allicht eveneens de nodige bodemingrepen plaatsvinden voor het realiseren van verschillende nutsputten.

Voor de zone die als tuinzone, ten zuiden van de bouwzones, wordt ingericht, zal de impact op het bodemarchief eerder beperkt of onbestaande zijn. Deze zone wordt gekenmerkt door een dikke antropogene A-horizont (tot -95 centimeter onder maaiveld). Tuinzones worden typisch ingericht met lichtere constructies en beplanting. Eventuele verstoringen in deze zone zullen dus eerder lokaal beperkt zijn in omvang en diepte. Een enkele uitzondering hierop betreft de aanleg van eventuele zwembaden. Echter is dit eerder uitzondering dan regel in de betreffende regio, en gezien de beperkte oppervlakte van de verschillende nieuwe percelen is de kans eerder klein dat dit ooit zal gebeuren.

Tevens stelden we tijdens het bureauonderzoek vast dat een groot deel van de bedreigde zone reeds verstoord werd door de constructie van het huidige gebouwenbestand.

Concluderend kunnen we stellen dat er een directe bedreiging wordt gevormd over een oppervlakte van plusminus 1200m², terwijl er een beperkte tot geen dreiging wordt gevormd door de bouwplannen over een oppervlakte van ongeveer 1100 m².

Figuur 2: Aanduiding geplande en vastgestelde verstoringen

- *Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende info op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert het meeste informatie op?*

Op basis van het huidig beschikbare bronnenmateriaal kan besloten worden dat er voldoende informatie beschikbaar is om te kunnen concluderen dat er geen vervolgonderzoek nodig is. Ondanks de gunstige ligging van het projectgebied kon worden aangetoond dat eventuele resten uit bepaalde periodes (steentijd, oorspronkelijke hoeve) door recentere activiteiten (landbouw, gebouwen) volledig verstoord zullen zijn. Concrete gegevens omtrent de overige periodes kon niet worden aangetroffen. Het is dan ook niet uitgesloten dat er zich geen archeologische resten binnen het projectgebied meer kunnen bevinden. Echter op basis van de beschikbare gegevens omtrent de herverkaveling, kan geconcludeerd worden dat de direct bedreigde oppervlakte te klein is om bijkomende onderzoeken te verantwoorden. Een deel van het projectgebied is immers reeds verstoord en in een deel zijn de eventuele bedreigingen te klein (een prospectie met ingreep in de bodem zou hier allicht meer schade aan het eventueel aanwezige bodemarchief veroorzaken dan de vermoedelijke verstoringen ten gevolge van de geplande herverkaveling).

4. Kennisvermeerderingspotentieel van het projectgebied

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kon bepaald worden dat het projectgebied in zijn oorspronkelijke toestand allicht erg aantrekkelijk was voor menselijke bewoning en ontginning en dit reeds vanaf de steentijd. In de ruime omgeving van het projectgebied werden dan ook resten ontdekt uit de steentijd en uit de ijzertijd. Tevens kon worden aangetoond dat de huidige hoeve, alhoewel 20ste eeuws, teruggaat op een oudere hoeve die reeds op de kaart van Ferraris staat afgebeeld. Echter zullen de resten van deze oudere hoeve reeds verstoord zijn door de oprichting van de huidige gebouwen, die grotendeels op dezelfde plaats staan als de voorganger. Op basis van het in opdracht van de bouwheer uitgevoerde landschappelijke booronderzoek kon worden aangetoond dat er zich binnen het projectgebied allicht geen resten uit de steentijd in situ meer bevinden ten gevolge van een dikke antropogene A-horizont die overal in het niet verstoorde deel van het projectgebied werd aangetroffen.

Voor de overige periodes zijn in de omgeving van het projectgebied in archeologische context enkel resten aangetroffen uit de ijzertijd. Voor de Romeinse periode en de middeleeuwen ontbreken vooralsnog archeologische resten voor de ruime omgeving (2000 meter) van het projectgebied. Dit wil echter niet zeggen dat er binnen het projectgebied geen resten meer aanwezig zijn uit deze periode.

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kon bepaald worden dat er zich binnen het projectgebied nog een zeker archeologisch potentieel aanwezig is. Echter zal het bovenste deel van de eventueel aanwezige sporen reeds vernield zijn door het intense gebruik van het projectgebied als akker. Bovendien blijkt uit de bureaustudie dat het gedeelte van het projectgebied (inclusief een ruime buffer) waarbinnen het volledige eventueel nog resterende bodemarchief volledig zal worden vernield, eerder beperkt is in oppervlakte. Binnen de rest van het nog niet verstoorde gedeelte van het projectgebied zal de bodemingreep eerder beperkt blijven.

Het uitvoeren van een prospectie met ingreep in de bodem zou onze kennis omtrent het archeologisch potentieel van het projectgebied kunnen vergroten, maar de benodigde inspanningen wegen niet op tegen het kennisvermeerderingspotentieel van de mogelijk aanwezige resten.

5. Programma van maatregelen

Er werd een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem uitgevoerd, dat aangeeft dat er geen bijkomende maatregelen meer nodig geacht worden in het kader van de geplande werken. Al het vooronderzoek dat noodzakelijk is om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de aanwezigheid en waarde van archeologisch erfgoed werd uitgevoerd.

De impact van de geplande werkzaamheden werd getoetst aan de gekende reeds verstoorde en reeds onderzochte zones, de gekende geologische, bodemkundige en ecologische kenmerken en de gekende archeologische en historische waarden (zie verslag van resultaten van het vooronderzoek).

Belangrijk in de afweging van de noodzaak voor verder vooronderzoek zijn de huidige graad van verstoring, de beperkte oppervlakte van de bijkomende verstoringen, het ontbreken van concrete aanwijzingen voor de aanwezigheid van een archeologische site, de beperkte mogelijkheden voor verder onderzoek, het ontbreken van een context en het beperkte potentieel tot kennisvermeerdering en de hieraan gekoppelde meerkost ten gevolge van bijkomend onderzoek.

Naar aanleiding hiervan zijn geen verdere maatregelen vereist. Daarom wordt geen programma van maatregelen opgemaakt. Deze beslissing steunt op onderstaande redenering.

De afweging of verder vooronderzoek noodzakelijk is, gebeurt op volgende wijze:

Na iedere fase in het vooronderzoek volgt verder vooronderzoek, zonder ingreep in de bodem of met ingreep in de bodem, indien op basis van de reeds uitgevoerde fase(s) van het vooronderzoek onvoldoende informatie gegenereerd is om:

- *de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende te staven*
  Hoewel niet kon aangetoond worden dat er zich geen archeologische resten in het projectgebied bevinden, kon wel voldoende worden aangetoond waaruit deze resten zouden kunnen bestaan en dat gezien de beperkte omvang van de verstoringen en het ontbreken van een ruimere context voor de eventueel aanwezige resten deze dientengevolge geen groot potentieel op kennisvermeerdering hebben.
- *een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen*
  Gezien het ontbreken van mogelijke archeologische resten met een hoog potentieel aan kennisvermeerdering dienen geen verdere maatregelen genomen te worden.
- *een plan van aanpak voor een archeologische opgraving op te maken*
  Er dient geen archeologische opgraving plaats te vinden in het projectgebied.
- *een plan van aanpak voor een behoud in situ op te maken*
  Er dient geen plan van aanpak gemaakt te worden voor een eventueel behoud in situ.

Op basis van het uitgevoerde vooronderzoek kunnen we besluiten dat er voldoende informatie is gegenereerd om een te bekrachtigen archeologienota op te maken die het ontbreken van potentieel op kennisvermeerdering afdoende staaft.